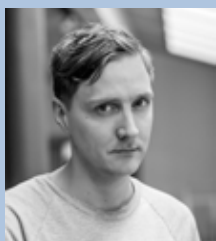

Arenafieringen av Sverige

Där står de. Nya och skinande. I både stora och små städer. Arenorna. Byggherrar har gjort många bra affärer, men frågan är vad som nu händer. Är kommunerna utplacerade på kartan, eller är de skuldsatta för lång tid framöver?

Alexander Paulsson
Lektor
Företagsekonomiska
institutionen
Lunds universitet

DE SENASTE 15 ÅREN har det byggts åtskilliga arenor runt om i Sverige. Det rör sig om allt ifrån stora fotbollsstadion och hockeyarenor till mindre multiarenor och handbollshallar. Det är inte bara i storstäderna sådana nya arenor har poppat upp, även i mindre städer finns nya iögonfallande arenor.

Friends Arena i Solna har onekligen vållat mest uppmärksamhet. Inte bara har processen bakom arenans tillblivelse inkluderat mutanklagelser, arenan i sig har också kritiserats. Stört uppmärksamhet har dock dess ekonomiska svårigheter rönt. Under 2014 uppdagades att ägaren, med Svenska fotbollsförbundet i spetsen, höll på att gå under och att de ville sälja arenan. Den franska koncernen Lagardère presenterades därefter som ny ägare.

Solna en i raden

Solnaexemplet sticker ut från andra arenor genom sin storlek, men samtidigt liknar det många av de andra arenor som byggts runt om i landet. Precis som i andra kommuner har politikerna i Solna kritiserats för att de sägs vilja placera den egna orten på kartan, eller för att de vill bygga monument över sig själva.

I Solna tillkom arenan delvis på grund av att Svenska fotbollförbundet önskade en ny nationalarena. Råsunda var sliten och uppfyllde inte kraven vad gällde publikkapacitet, säkerhetslösningar och möjligheter för högkvalitativa tv-sändningar.

På andra håll har stadens elitidrottslag, uppbackad av sitt nationella och internationella förbund, legat bakom kraven på

en ny arena. Argumentet är ofta desamma: Den gamla arenan lever inte upp till dagens krav. För att kartlägga omfattningen av dessa krav genomförde SKL under 2010 en enkätundersökning bland sina medlemmar.

Undersökningen visade att arenakrav förekom, men att det inte var så utbrett som man kunde tro. SKL argumenterade för ett delat ansvar mellan kommunerna och idrotten, samtidigt som de underströk behovet av samverkan.

De nya katedralerna

I boken *The new cathedrals – politics and media in the history of stadium construction* hävdar Robert C. Trumbour assisterande professor i medie- och kommunikationsvetenskap vid Pennsylvania State University, att arenorna är de nya katedralerna, och att idrotten är den moderna religionen som binder oss samman. Givet att arenan är en plats för religiösa upplevelser i en sekulär tid, vad händer då när arenan blir en marknadsföringsplats och religionen, alltså idrotten, blir big business?

Trots att arenor väcker en rad stora frågor är forskningen om dem tämligen begränsad. Forskningen är också splittrad. Ett skäl till detta kan vara att arenor inte är ett objekt som "naturligt" tillfaller någon etablerad vetenskaplig disciplin.

Geografer har förvisso studerat arenor utifrån hur de planeras och byggs in i stadens fysiska miljö, medan idrottsvetare har studerat arenor som platser för utövandet av rörelser och tävling, samt som platser för åskådandet av sådana

”För att få igenom de nödvändiga besluten i kommunen används en formel för att konstruera kalkylerna.”

aktiviteter. Nationalekonomer har å sin sida studerat arenor och undersökt om de bidrar till stadens eller idrottens ekonomiska tillväxt, men några entydiga svar har inte kunnat identifieras.

Basebollentusiasten, tillika professorn i politisk filosofi, Michael Sandel ser idrottsarenorna som en spegel av samhället. Han menar att publiken visserligen besöker en idrottsarena för att uppleva spänning, underhållning och glädje, men att det i allt detta också finns en annan aspekt som kanske inte uppmärksammas så ofta, nämligen att man under en begränsad tid, på en bestämd plats, delar en upplevelse tillsammans med ett antal tusen andra personer som man inte känner.

Förutom att vara en plats för rörelse och tävling är arenan således också en plats för kollektiva känslor. Oavsett bakgrund och status, tillåts främlingar både uttrycka och dela samma starka känsloupplevelser.

Undergrävd gemenskap

I de nya katedralerna delas emellertid publiken upp efter betalningsförmåga.

Barriärer reses mellan människor där de tidigare kunde mötas spontant. För att få råd med en ny arena samverkar olika aktörer. Biljettpriserna höjs. Privata loger för säsongsutyrning byggs. På engelska kallas dessa skyboxes och de har liknats vid idrottens ekvivalent till gated communities.

För Sandel symboliserar de upphöjda och avskärmade logerna att avståndet mellan människor har vuxit. De privata logerna, eller skyboxifieringen som han kallar denna process, blottlägger en större samhällsförändring. Enligt honom har möjligheterna för vitt skilda människor att känna att de tillhör en gemenskap undergrävs i takt med att pengar fått allt större inflytande inom allt fler områden – och inte bara inom idrotten.

Pengars makt och den tilltagande kommersialismen riskerar att undergräva känslan av gemenskap, som är så viktigt i skapandet och upprätthållandet av social tillit och i förlängningen även av en fungerande demokrati.

I Sverige har inga större studier gjorts av de nya arenorna. I min avhandling från 2014, *Arenan och den entreprenöriella*

Ett exempel på senare års arena-byggen – Tele2 arena i Stockholm. Foto: Daniel Nestor, Bildbyrå

FAKTA

Artikeln bygger på avhandlingen *Arenan och den entreprenöriella staden – byråkrati, viljan att samverka och gåvans moraliska ekonomi*. Läs hela studien på Lunds universitets webbplats www.lu.se.

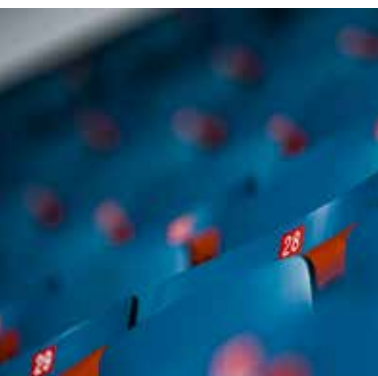

Foto: Andreas L Eriksson, Bildbyrå

staden – byråkrati, viljan att samverka och gåvans moraliska ekonomi, försökte jag råda bot på detta. Jag tog då fasta på att många av de nya arenorna blivit till genom någon form av privat-offentlig samverkan. Hur kunde detta komma sig? Varför samverkar olika aktörer kring tillblivelsen av en ny arena? Hur görs detta i praktiken?

Lund som talande exempel

I Lund, som jag valde att närgranska, fanns strax före millennieskiftet planer på att utveckla stadens stora idrottsområde, Klostergården. Drivande i dessa planer var varken kommunen eller något av idrottsföreningarna, utan en arkitekt, som tillsammans med en nämndpolitiker, utvecklade planerna för området.

I dessa ingick ett idrottsmedicinskt centrum och en konferensanläggning kombinerad med ett hotell, samt en ny fotbollsstadion. Finansiering saknades dock. Till sist hittade arkitekten ett litet norskt bolag som presenterade en teknisk lösning för att kombinera ishall och fotbollsstadion. Värmen från att frysa isen i ishallen skulle gå till att värma upp gräset på fotbollsplanen.

De menade också att de kunde skaffa fram finansiering till detta, men inte till konferensanläggningen och hotellet. Bolaget registrerade sig i Sverige och ägarna rekryterade en svensk vd, välkänd i såväl kommunsverige som inom idrotten.

Han lyckades sälja in bolagets arenalösningar till flera kommuner. Han agerade på många sätt som en mellanhand, som genom personliga kontakter skapade tillit mellan ägarna till bolaget och kommunpolitikerna. Men på grund av att bolaget inte lyckades säkra finansieringen tvingades vd:n att begära sitt eget bolag i konkurs. Han kände sig lurad av bolagets ägare. Flera kommuner valde att avbryta arenaplanerna när detta uppdagades, så även Lund.

När planerna grusades kontaktade samme nämndpolitiker en lokal entreprenör och byggherre. Byggherren var emellertid inte intresserad av att bygga en ishall, vilket var vad kommunen önskade. Istället kunde han tänka sig att bygga en ny handbollshall.

Han älskade handboll och sponsrade

sedan tidigare två elitlag i staden. Byggherren lovade att skänka handbollshallen som en gåva till kommunen mot att han i utbyte fick rätt att köpa intilliggande mark. Där avsåg han bygga bostadsfastigheter.

Idrottschefen gjorde vid denna tid en grov kalkyl över kostnader och intäkter med avseende på arenans drift. För att få arenan att gå runt räckte det dock inte med hemmalagens matchdagar och större idrottsevenemang, arenan skulle också fyllas med andra kommersiella aktiviteter och inkomstbringande hyresgäster.

Formel för politiskt bifall

Så har det också gått till i andra kommuner. För att få igenom de nödvändiga besluten i kommunen används en formel för att konstruera kalkylerna: driftsintäkter överskattas medan byggnationskostnaderna underskattas. Kan inte arenan gå runt på pappret så kommer det inte heller att gå igenom kommunens beslutsapparat.

Idrottschefens kalkyl visade följaktligen att arenan skulle gå runt. Beslut fattas i kommunfullmäktige att en ny kombiarena ska byggas. I motsats till många andra liknande arenabyggen överskrider inte byggnationsbudgeten särskilt mycket.

I september 2008 invigs den nya kombiarenan med pompa och ståt. Ett nytt arenabolag äger arenan, medan en stiftelse bildas för att sköta driften. Efter detta startade en långdragen konflikt mellan byggherren, en del kommundjänsmän och fotbollslaget Lunds BK, som också nyttjade Klostergårdens IP. Fotbollsklubben ogillade att de skulle tvingas flytta deras tilltänkta stadion. Förslag till ny detaljplan godkändes därför inte i kommunfullmäktige.

Redan under det första året visade det sig att arenan inte drar in tillräckligt med pengar för att täcka sina löpande driftskostnader. Därför ansöker stiftelsen som ansvarar för verksamheten i arenan om ett driftsbidrag från kommunen. I efterhand erkänner dåvarande idrottschefen att han var lite väl optimistisk när han gjorde driftkalkylerna.

Ungefär ett år efter arenainvigningen godkänns ett nytt förslag till detaljplan. Byggherrens bostäder kunde nu byggas i nära anslutning till arenan samtidigt som

fotbollsklubben godtog förslaget. I utbyte mot att acceptera detta förslag hade fotbollsklubben frågat byggherren om han ville sponsra klubben.

När detta upplägg uppdagades av nyhetsmedierna tillintetgjordes upplägget. En ny detaljplan behövdes ånyo. Konflikten gällde var byggherrens bostadshus skulle byggas och var fotbollsklubbens nya stadion skulle placeras. Båda fick inte plats på idrottsområdet.

Under våren 2011 utarbetas en kompromiss och förslag till ny detaljplan godkändes i kommunfullmäktige. Alla parter accepterar det nya förslaget då den planerade fotbollsstadion flyttas i cirka 20 meter för att ge plats åt byggherrens bostäder.

”I Lund, liksom på många andra håll, har kommunen ensam fått stå för driftsunderskottet.”

I nyhetsmedier framkom strax därefter att byggherren ingått ett avtal med andra byggbolag om att sälja vidare rätten att bygga på marken intill arenan. Detta ledde till ett offentligt drama, där byggherren pekade på kommunens obenägenhet att bereda marken han köpt. Han var trött på tjänstemännen, liksom på politikerna. Därför ville han sälja vidare marken. På denna vidareförsäljningsaffär gjorde byggherren sig nu en rejäl förtjänst.

Exploatering av attraktiv mark

Arenafieringen av Sverige ska inte enbart ses som en följd av elitidrottens ökade kommersialisering eller idrottsförbundens arenakrav. Givetvis har sådana förklaringar sina poänger, men en ny arena och dess placering i staden kan inte förstås om inte framställningen också kompletteras av en beskrivning av byggherrarnas hunger efter exploaterbar attraktiv mark i centrumnära lägen.

Som jag visat har byggtreprenörer inga problem med att samverka eller att medfinansiera hela eller delar av en ny arena så länge de i utbyte får rätten att köpa intilliggande mark. På marken runt

den nya arenan bygger de sedan kommersiella fastigheter. Där ligger deras eventuella profit.

Saknas det formella rättigheter i detaljplanen fixas det i efterhand. I Malmö köpte Percy Nilsson mark av kommunen för att kunna bygga Malmö Arena. Sedan sålde han vidare den kringliggande marken med stor vinst till andra exploatörer. Därigenom säkrades finansieringen av arenan.

I Solna har männen bakom Peab-koncernen varit med och finansierat Friends Arena samtidigt som de har fått köpa rättigheterna till marken där den kringgårdande Arenastaden vuxit fram.

Upplägget i Lund återfinns följaktligen på fler håll runt om i landet. I praktiken innebär upplägget att arenan blir en gåva till kommunen. Eftersom det är en gåva kan politikerna inte tacka nej, det vore både oförskämt och visa på deras underlägsenhet.

Byggherrarna ser dock kostnaderna för gåvan som en del av kostnaden för marken. Eftersom arenan gör marken mer attraktiv stiger dess värde, varpå den kan säljas vidare med vinst, eller bebyggas med fastigheter som sedan säljs eller hyrs ut.

Eventuella fördyrningar vid byggnationen är en risk som de samverkande parterna delar. I många fall står dock kommunen själva för denna risk. I Lund, liksom på många andra håll, har kommunen ensam fått stå för driftsunderskottet.

Många av dagens nya arenor är därför att betrakta som kostsamma lyxprodukter. Likt många andra lyxprodukter syftar de till att symbolisera framgång, rikedom och status. Dagens arenor symboliserar snarare det motsatta, det vill säga pengaslöseri, maktmissbruk och korruption.

Frågan är vad som kommer att hända med arenorna framöver? Vad kommer att hända med Sveriges idrottsföreningar och kommuner i och med arenafieringen? Är kommunerna utplacerade på kartan? Är de skuldsatta för lång tid framöver? Kommer dagens arenor att bli stål- och betongruiner som framtida generationer kommer att besöka och förundras över?

Kontakt

alexander.paulsson@fek.lu.se

Porträttfoto: Apelöga/Erika Weiland